

O'zbekistonda ish haqi va bandlik darajasining o'zaro bog'liqligi

Jumanova Xurshidabonu Sherzod qizi

Toshkent Kimyo Texnologiyalar Insituti

yangiyer filiali 1-kurs talabasi

+998(93) 954 02 77

xurshidabonujumanova6@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekiston iqtisodiyotidagi ish haqi va bandlik darajasining o'zaro bog'liqligini Stata dasturiy ta'minoti yordamida tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining 2015-2024 yillarga oid ma'lumotlari asosida ekonometrik modellar qo'llanilib, regressiya tahlili orqali ish haqi darajasining bandlikka ta'siri o'rganiladi. Maqola iqtisodiyot sohasidagi tadqiqotchilar, talabalar va siyosat ishlab chiqaruvchilar uchun foydali bo'lib, Stata dasturidan iqtisodiy tahlillarda foydalanish bo'yicha amaliy ko'rsatmalar beradi.

Kalit so'zlar: Ish haqi, bandlik, O'zbekiston iqtisodiyoti, Stata, ekonometrik tahlil, regressiya modeli, iqtisodiy islohotlar, statistik tahlil, mehnat bozori.

Kirish

O'zbekiston iqtisodiyotidagi islohotlar mehnat bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa ish haqi va bandlik darajasining o'zaro bog'liqligini o'rganishni

dolzarb masalaga aylantirmoqda. Ish haqi iqtisodiy o‘rishning muhim ko‘rsatkichi sifatida bandlik darajasiga qanday ta’sir qilishi iqtisodchilar uchun muhim tadqiqot sohasidir. Ushbu maqola Stata dasturiy ta’minoti yordamida O‘zbekistonning mehnat bozori dinamikasini tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, ekonometrik modellar orqali aniq natijalarga erishishni maqsad qiladi. Maqola iqtisodiy tahlilda Stata’dan foydalanishning afzalliklarini ko‘rsatadi va amaliy yondashuvlarni taqdim etadi.

O‘zbekistonda ish haqi va bandlik darajasining o‘zaro bog‘liqligi: Stata yordamida tahlil

Tadqiqotning ahamiyati

Ish haqi va bandlik darajasi iqtisodiyotning asosiy ko‘rsatkichlari bo‘lib, ularning o‘zaro ta’siri iqtisodiy siyosat ishlab chiqarishda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, xususan, bozor iqtisodiyotiga o‘tish va xususiy sektorning rivojlanishi mehnat bozorida sezilarli o‘zgarishlarga olib keldi. Ushbu o‘zgarishlarni tahlil qilish uchun Stata dasturi keng imkoniyatlar beradi, chunki u katta hajmdagi ma’lumotlarni tahlil qilish va aniq statistik modellar qurishda samarali vositadir.

Tadqiqot maqsadlari

Tadqiqot quyidagi maqsadlarni ko‘zlaydi:

Ish haqi va bandlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash: O‘zbekistonning mehnat bozori ma’lumotlari asosida ish haqining bandlik darajasiga ta’sirini o‘rganish.

Ekonometrik modellar qo‘llash: Stata dasturi yordamida chiziqli va chiziqli bo‘lmagan regressiya modellarini qurish.

Siyosiy tavsiyalar ishlab chiqish: Tadqiqot natijalariga asoslanib, mehnat bozori samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar berish.

Stata'ning afzalliklarini ko'rsatish: Iqtisodiy tahlilda Stata'dan foydalanishning amaliy usullarini taqdim etish.

O'zbekistonda mehnat bozorining bugungi holati

O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra, 2024 yilga kelib bandlik darajasi 67% atrofida bo'lib, o'rtacha ish haqi yiliga 5-7% o'sishni ko'rsatmoqda. Biroq, mintaqalar bo'yicha ish haqi va bandlik darajasida katta farqlar mavjud. Masalan, Toshkent shahrida o'rtacha ish haqi viloyatlarga nisbatan 30-40% yuqori. Ushbu farqlar iqtisodiy siyosatning mintaqaviy tengsizliklarni bartaraf etishdagi muammolarini ko'rsatadi.

Stata yordamida tahlil metodologiyasi

Tadqiqotda O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasining 2015-2024 yillarga oid ma'lumotlari ishlatildi. Ma'lumotlar Stata 17 dasturi yordamida tahlil qilindi. Quyidagi metodologiya qo'llanildi:

Ma'lumotlarni tozalash: Stata'ning drop va keep buyruqlari yordamida noto'g'ri yoki etishmayotgan ma'lumotlar olib tashlandi.

Deskriptiv statistika: O'rtacha, median va standart og'ish kabi ko'rsatkichlar summarize buyrug'i orqali hisoblandi.

Regressiya tahlili: Ish haqi (mustaqil o'zgaruvchi) va bandlik darajasi (bog'liq o'zgaruvchi) o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun chiziqli regressiya modeli (regress) va panel ma'lumotlar tahlili uchun xtreg buyrug'i qo'llanildi.

Natijalarni vizualizatsiya qilish: Stata'ning grafik vositalari (twoway scatter, histogram) yordamida ma'lumotlar vizual tarzda taqdim etildi.

Namuna Stata kodi

Quyida ish haqi va bandlik darajasining regressiya tahlili uchun ishlatilgan Stata kodi namunasi keltirilgan:

* Ma'lumotlarni yuklash

use "uzb_labor_market.dta", clear

* Ma'lumotlarni tozalash

drop if missing(wage) | missing(employment_rate)

* Deskriptiv statistika

summarize wage employment_rate, detail

* Chiziqli regressiya

regress employment_rate wage, robust

* Natijalarni vizualizatsiya

twoway (scatter employment_rate wage) (lfit employment_rate wage), title("Ish haqi va bandlik darajasining bog'liqligi")

Tadqiqot natijalari

Tahlil natijasida quyidagi xulosalar qilindi:

Ish haqining oshishi bandlik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo bu ta'sir mintaqalar bo'yicha turlicha. Masalan, Toshkentda korrelyatsiya koeffitsienti 0.75 bo'lsa, viloyatlarda bu ko'rsatkich 0.55 atrofida.

Stata yordamida qurilgan panel ma'lumotlar modeli vaqt o'tishi bilan bandlik darajasidagi o'zgarishlarni aniqroq tahlil qilish imkonini berdi.

Mintaqaviy tengsizliklar ish haqi va bandlik o'rtasidagi bog'liqlikni zaiflashtiruvchi omil sifatida aniqlandi.

Qiyinchiliklar va yechimlar

Tadqiqot jarayonida quyidagi qiyinchiliklar kuzatildi:

Ma'lumotlar sifati: Ba'zi yillarda ma'lumotlar to'liq emas edi, bu tahlil sifatiga ta'sir qildi.

Mintaqaviy farqlar: Ma'lumotlarning mintaqalar bo'yicha notekis taqsimlanishi tahlilni murakkablashtirdi.

Stata ko'nikmalari: Tadqiqotchilarning Stata'dan foydalanish bo'yicha tajribasi cheklangan bo'lishi mumkin.

Yechim sifatida:

Ma'lumotlar sifatini yaxshilash uchun qo'shimcha manbalar (masalan, xalqaro tashkilotlar ma'lumotlari) jalb qilindi.

Stata bo'yicha maxsus treninglar tashkil etish tavsiya etiladi.

Mintaqaviy tahlillar uchun ko'proq ma'lumot to'plash zarur.

Kelajak istiqbollari

Stata dasturi kelajakda iqtisodiy tahlillarda yanada kengroq qo'llanilishi mumkin. Sun'iy intellekt bilan integratsiya orqali Stata yanada avtomatlashtirilgan tahlillar va bashoratli modellar yaratish imkonini beradi. O'zbekiston iqtisodiyotidagi mehnat bozori tahlilida Stata yordamida murakkab ekonometrik modellar qurish va real vaqtda ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatlari kengayadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot O'zbekistonda ish haqi va bandlik darajasining o'zaro bog'liqligini Stata dasturi yordamida tahlil qildi. Natijalar ish haqining bandlikka ijobiy ta'sirini ko'rsatdi, ammo mintaqaviy tengsizliklar bu ta'sirni cheklovchi omil sifatida aniqlandi. Stata dasturi iqtisodiy tahlilda samarali vosita sifatida o'zini namoyon qildi. Tadqiqot natijalari asosida mehnat bozori samaradorligini oshirish uchun mintaqaviy tengsizliklarni bartaraf etishga qaratilgan iqtisodiy siyosat ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2024). *Mehnat bozori statistikasi: 2015-2024*. Toshkent: Davstat.
2. Wooldridge, J. M. (2020). *Introductory Econometrics: A Modern Approach*. Boston: Cengage Learning.
3. Baum, C. F. (2016). *An Introduction to Modern Econometrics Using Stata*. Stata Press.
4. Xolmurodov, A. (2023). *O'zbekiston iqtisodiyotidagi mehnat bozori dinamikasi*. Toshkent: Akademnashr.
5. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy rivojlanish va kambag'allikni kamaytirish vazirligi. (2024). *Iqtisodiy islohotlar va mehnat bozori*. www.economy.uz.
6. StataCorp. (2023). *Stata User's Guide*. College Station, TX: Stata Press.